

Ірина ХІМІЧЕНКО
Національний авіаційний університет, Київ

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АГРЕСИВНОСТІ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Війна є травматичною подією для будь-якої людини, адже проживання втрат, загроза смерті, постійний страх, травми свідка військової агресії не природними ситуаціями в житті людини. Війна – це не нормальні обставини й надзвичайне навантаження на психіку навіть здорової, зрілої людини.

Для підлітків війна є особливим викликом. Пубертатний вік й в мирний час є надзвичайно складним періодом у житті людини, оскільки відбуваються значні зміни в організмі, в психіці і свідомості, які призводять до переходу на новий рівень сприйняття світу, самоусвідомлення та формування свого положення в світі. Цей період у силу своїх складностей і суперечностей є істотніше сенситивним для виникнення ситуацій, які порушують нормальний хід особистісного становлення, створюючи об'єктивні умови прояву агресивних тенденцій. [1].

Зіткнення двох травмуючих впливів на психіку зростаючої дитини — вікові трансформації та війна — викликає деструктивні поведінкові зміни, психологічні розлади, складнощі в спілкуванні та навчанні, які, в свою чергу, стають значною перешкодою для повноцінної участі підлітка в подальшому повсякденному житті.

Проаналізувавши дослідження, що проводилися в зонах збройного конфлікту як Афганістан, Балкани, Камбоджа, Чечня, Ірак, Ізраїль, Ліван, Палестина, Руанда, Шрі-Ланка, Сомалі та Уганда стосовно психічного здоров'я дітей, ми дійшли висновку, що психологічні травми, зумовлені війною, мають довготривалі наслідки для дитячої психіки: чим довший конфлікт, тим серйозніші симптоми. Під час війни діти — в різній мірі — зіштовхуються з двома типами травматичних подій: несподівані травматичні події та довготривалі несприятливі події, що зумовлюють виникнення непродуктивних стратегій подолання труднощів. У результаті діти значно частіше, ніж їх однолітки без досвіду перебування на війні, страждають від таких проблем як тривожний розлад, посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), депресія, дисоціативні розлади (добровільна соціальна ізоляція, деперсоналізація, дереалізація, небажання розмовляти, кататонічний синдром), поведінкові розлади

(зокрема агресія, асоціальна і злочинна поведінка, схильність до насильства), а також більш схильні до зловживання алкоголем і наркотичними засобами [2].

Одним з психологічних надбань завдяки травмуючому впливу війни є песимістичний погляд на життя у підлітків, а також постійне відчуття втрати, нездатність уявити світле майбутнє і нормалізація насильства, що “легалізує” в уявленні дитини агресію, як правило поведінки.

Домінування агресивної у фізичному чи вербальному плані поведінки переважно спрямоване проти дорослих та родичів. Діти схильні до ворожості, словесної лайки, нахабства, непокірності та негативізму по відношенню до дорослих, постійної брехні, прогулів та вандалізму. Підлітки не намагаються приховати свою антисоціальну поведінку, навіть сміливо демонструють її, протестуючи проти дорослих та їх світу. [3].

Окремого розгляду та вивчення потребує агресивна поведінка підлітків, які в наслідок війни в Україні опинилися поза межами своєї Батьківщини у стані біженців й вимушені пристосовуватися до нового соціуму та нових правил життя. Підлітки, що вже зазнали руйнуючий вплив військових подій, стикаються зі значними проблемами у адаптації в іншомовному середовищі. Їх в більшості своєї, підлітки виявляють опір до занурення у невідомий їм соціум та до навчання в таких умовах. Агресивність в такому випадку стає захисним механізмом, що насправді є «нормальною реакцією на ненормальні події»[1].

Підлітки стикаються із нестачею спілкування, адже у цьому віці діти прагнуть до спілкування й знаходять перших серйозних друзів: стосунки стають більш близькими й інтенсивними, друзів починають обирати за спільними цінностями та інтересами. Їх неможливість бачити або втрата друга викликає розчарування та усамітнення підлітків.

Розлука з батьками або втрата батьків -одна з найбільш болючих травмуючих ситуацій, яка змушує дитину до девіантної поведінки й агресивності до світу взагалі.

Невизначеність майбутнього під час війни стає проблемою та додатковим тригером виникнення стану підвищеної тривожності, роздратування та, іноді, агресивності. Аже, коли навіть батьки не в змозі зрозуміти, як діяти далі, горизонт мрій, планування значно обмежується, оскільки все постійно змінюється, багато чого не залежить від волі людини. В підлітків це може викликати відчуття безсилля й думки про відсутність сенсу життя.

Агресія під час війни – це доволі поширене явище, адже людина усвідомлює, що смерть й війна не далеке абстрактне явище. Страх смерті, свідомий та несвідомий, викликає агресивність та інстинктивну природну

боротьбу за життя в людини. Доросла людина, іноді не здатна контролювати підсвідомі реакції психіки, проте підліткам ще складніше контролювати агресивність ніж дорослим, тому що їх психіка не до кінця сформована й перебуває в процесі трансформації, а це перешкоджає самоконтролю.

Останні психологічні дослідження показують, що, попри нелюдські умови та випробування, діти мають величезний потенціал життєстійкості та здатності до психологічної корекції [4], що дозволяє їм вирости та стати повноцінними індивідами всупереч отриманим психологічним травмам.

Список літератури

1. Афанасьєва В. В. Педагогічна профілактика агресивної поведінки підлітків в умовах загальноосвітньої школи / В. В. Афанасьєва // Соц. педагог.: теор. та практика. — 2010. — № 2. — С. 55–63.
2. Joshi, PT and Deborah O'Donnell, 2003 Consequences of child exposure to war and terrorism. *Clinical Child and Family Psychology Review* 6(4):279-291.
3. Особливості агресивної поведінки неповнолітніх та основи її профілактики: методичні рекомендації / Під ред. Н.В. Алікіной. - Київ, 1991. , стор. 15-19.
4. Fernando, C and Michel Ferrari 2013 *Handbook of Resilience in Children of War*. New York, Heidelberg, Dordrecht, London: Springer

*Науковий керівник: Анжеліка КОКАРЄВА,
канд. пед. наук, професор*

УДК 159.013.42 (043.2)

Валерія ЧУГАЙ

Національний авіаційний університет, Київ

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ АДАПТАЦІЇ ВИМУШЕНИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ ДО СОЦІАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА

Вимушена міграція стає все більш актуальною проблемою сучасного світу, і одним із ключових аспектів цього процесу є адаптація вимушених мігрантів до нового соціального середовища. Ця адаптація часто включає широкий спектр психосоціальних проблем, які потребують уваги та підтримки. У цьому контексті були виствітлені тези, які допомагають